

PRVI DEO - odredbe Pravilnika i deo Priloga I - Odeljak I

Drugi deo - Odeljci II. do VI., Dodaci 1 do 8 i Prilog II

Na osnovu člana 12 stav 5 Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Službeni list RCG" broj 28/06),
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, donijelo je

Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje smeđe truleži krtola krompira i bakterijskog uvenuća krompira i paradajza (POTATO BROWN ROT) koju prouzrokuje bakterija *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al.*

*Pravilnik je objavljen u "Službenom listu CG", br. 67/2010 od
24.11.2010. godine.*

I. OSNOVNE ODREDBE

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se fitosanitarne mjere za sprovođenje sistematskog istraživanja, utvrđivanje prisustva, rasprostranjenosti, sprječavanje širenja, suzbijanje i iskorjenjivanje smeđe truleži krtola krompira i bakterijskog uvenuća krompira i paradajza, koju prouzrokuje bakterija *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al. (u daljem tekstu: štetni organizam), ranije poznata pod nazivom *Pseudomonas solanacearum* (Smith) Smith, kao i postupci laboratorijskog testiranja za dijagnozu, detekciju i identifikaciju štetnog organizma.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- **vjerovatno prisustvo ili vjerovatna zaraza** označava utvrđeno prisustvo štetnog organizma potvrđeno prvobitnim testiranjem, a konačni rezultati su negativni, u kom slučaju se smatra da je organizam još uvijek prisutan ili da je zaraza vjerovatna zbog biološke odnosno klonske srodnosti ili u slučaju kada mehaničkim sredstvima koja se koriste na parceli može doći do kontakta sa biljkama

domaćinima ili vodom, zbog mogućnosti kontaminacije;

- **zaražena parcela** je parcela na kojoj je laboratorijskom analizom zemljišta ili bilja utvrđeno prisustvo bakterije *Ralstonia solanacearum*;

- **sigurnosna zona (safety zone)** je područje koje okružuje zaraženu parcelu, a određuje se u skladu sa standardima o fitosanitarnim postupcima Evropske i mediteranske organizacije za zaštitu bilja (EPPO) u zavisnosti od procjene rizika od širenja štetnog organizma;

- **partija (lot)** je broj jedinica jedne vrste bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom koja se može identifikovati po homogenosti svog sadržaja i porijeklu;

- **posjed** su zemljište, objekti i prevozna sredstva proizvođača bilja.

II. SISTEMATSKO ISTRAŽIVANJE

Sistematsko istraživanje

Član 3

Radi utvrđivanja prisustva uzročnika smeđe truleži krtola krompira, Fitosanitarna uprava donosi operativni program posebnog nadzora kroz godišnja sistematska istraživanja u skladu sa godišnjim programom.

Program iz stava 1 ovog stava donosi se na osnovu jasnih naučnih, statističkih principa i biologije štetnog organizma.

Sistematska istraživanja iz stava 1 ovog člana sprovode se na sljedećim biljkama domaćinima (u daljem tekstu: glavne biljke domaćini):

- na krompiru (*Solanum tuberosum* L.), uključujući krtole, isključujući sjeme u botaničkom smislu; i

- na paradajzu (*Lycopersicon lycopersicum* (L.) Karsten ex Farw), isključujući plodove i sjeme.

Radi utvrđivanja drugih izvora zaraze koji mogu ugroziti proizvodnju glavnih biljaka domaćina, Fitosanitarna uprava vrši procjenu rizika od štetnog organizma.

Ukoliko se procijeni da postoji rizik od širenja štetnog organizma, u proizvodnim područjima glavnih biljaka domaćina, sprovode se i ciljana sistematska istraživanja:

- na drugim biljkama domaćinima, uključujući samoniklo bilje iz porodice *Solanaceae*;

- u površinskim vodama koje se koriste za navodnjavanje ili prskanje glavnih biljaka domaćina;

- u tečnom otpadu koji nastaje u industrijskoj preradi ili u pogonima za pakovanje glavnih biljaka domaćina i koristi se za navodnjavanje ili prskanje glavnih biljaka domaćina; i

- prema potrebi na supstratima koji se koriste za rast bilja, zemljištu, čvrstim otpacima koji nastaju u industrijskoj preradi ili u pogonima za pakovanje glavnih biljaka domaćina.

Postupak sprovođenja sistematskog istraživanja

Član 4

Tokom sprovođenja godišnjeg sistematskog istraživanja ili u slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma,:

1) u slučaju krompira:

- u odgovarajućim vremenskim razdobljima obavlja se vizuelni pregled (rezanjem krtola) usjeva sjemenskog krompira i krompira koji nije namijenjen sadnji odnosno merkantilnog krompira i ako je

potrebno, uzimaju se uzorci radi laboratorijskog testiranja, tokom vegetacijskog perioda ili iz skladišta;

2) u slučaju paradajza:

- u odgovarajućim vremenskim razdobljima tokom vegetacionog perioda obavljaju se vizuelni pregledi biljaka namenjenih sadnji (u daljem tekstu: sadnica) a koje su za tržišnu proizvodnju;

3) na drugim biljkama domaćinima, u površinskim vodama, uključujući tečni otpad, kao i u ostalom materijalu, posebno supstratima, zemljištu i čvrstim otpacima industrijskih postrojenja za preradu i pakovanje:

- uzimaju se uzorci i dostavljaju laboratoriji radi testiranja.

Laboratorijska testiranja iz ovog člana sprovode se u skladu sa standardnim postupcima za dijagnozu, otkrivanje i identifikaciju bakterije *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al., datim u Prilogu 1 koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni dio.

Evidencija sistematskih istraživanja

Član 5

O postupcima sprovođenja i rezultatima sistematskih istraživanja vodi se godišnja evidencija i to za:

1) krompir:

- procjena ukupne površine na kojoj se uzgaja krompir (sjemenski i merkantilni) u hektarima;

- površine, prikazane odvojeno za sjemenski (po kategorijama) i merkantilni krompir i prema potrebi po područjima;

- broj i vrijeme uzimanja uzoraka namijenjenih testiranju;

- broj vizuelnih pregleda na parceli tokom uzgoja;

- broj vizuelnih pregleda krtola i veličina uzorka;

2) paradajz:

- procjena ukupnog broja sadnica namijenjenih tržišnoj proizvodnji paradajza;

- broj vizuelnih pregleda i uzoraka;

3) druge biljke domaćine uključujući samonikle biljke iz familije *Solanaceae*:

- biljna vrsta;

- broj i vrijeme uzimanja uzoraka;

- naziv područja ili vode iz kojih su uzorci uzeti;

- postupak testiranja;

4) površinske vode i tečni otpad koji nastaje u industrijskoj preradi i pogonima za pakovanje glavnih biljaka domaćina:

- broj i vrijeme uzimanja uzoraka;

- naziv područja ili vode ili lokacija posjeda iz kojih su uzorci uzeti;

- postupak testiranja.

Radi daljeg izvještavanja država članica Evropske unije i Evropske Komisije, informacije o pojedinostima i rezultatima sistematskog istraživanja iz stava 1 ovog člana, sprovedenog prethodne proizvodne godine, sakupljaju se i arhiviraju do 1. juna tekuće godine, osim za krompir koji se čuva za sadnju na vlastitom gazdinstvu, za koji se podaci moraju sakupiti do 1. septembra tekuće godine.

III. SUMNJA NA ZARAZU

Utvrđivanje sumnje na zarazu

Član 6

Sumnja na zarazu štetnim organizmom postoji ako:

- su tokom vizuelnog pregleda uočeni simptomi bolesti a rezultat testa prosijavanja odnosno screening testova je pozitivan ili
- je testiranjem na latentnu zarazu dobijen pozitivan rezultat testom prosijavanja odnosno screening testom.

Da bi se potvrdila ili otklonila sumnja na zarazu štetnim organizmom, sprovode se dalja laboratorijska testiranja u skladu sa propisanim postupkom.

U slučaju sumnje na zarazu štetnim organizmom iz stava 1 ovog člana, do dobijanja konačnog rezultata laboratorijskog testiranja, laboratorija je dužna da zadrži i na propisan način čuva:

- sve uzorkovane krtole, ako je moguće sve uzorkovane biljke;
- sav preostali ekstrakt i dodatno pripremljen materijal za testove provjere(npr. stakalca za imunofluorescenciju i sl.) i
- odgovarajuću dokumentaciju.

Na osnovu uzoraka iz stava 3 alineja 1 ovog člana, u slučaju potrebe, vrši se testiranje sortnosti, da bi se provjerio identitet zaraženih i klonski srodnih krtola ili biljaka krompira.

U slučaju kada je laboratorijskim testiranjem, potvrđena zaraza štetnim organizmom, laboratorija je dužna da najmanje mjesec dana nakon obavještanja država članica Evropske unije i Evropske Komisije, o potvrđenoj zarazi štetnim organizmom, zadrži i na propisan način čuva:

- materijal iz stava 3 ovog člana;
- uzorak vještački zaraženih test biljaka paradajza i patlidžana i
- izolovanu kulturu štetnog organizma.

Mjere u slučaju sumnje na zarazu

Član 7

Do dobijanja konačnih rezultata laboratorijskog testiranja iz člana 6 stav 2 ovog pravilnika, fitosanitarni inspektor:

- 1) zabranjuje premještanje biljaka i krtola iz svih usjeva, partija i pošiljaka iz kojih su uzeti uzorci, osim ako se to premještanje obavlja pod njegovim nadzorom, pod uslovom da ne postoji rizik od širenja štetnog organizma;
- 2) preduzima potrebne radnje radi otkrivanja izvora zaraze štetnim organizmom;
- 3) nalaže odgovarajuće dodatne mjere radi sprječavanja širenja štetnog organizma u zavisnosti od procijenjenog stepena rizika, a mjere se primjenjuju posebno u slučaju proizvodnje glavnih biljaka domaćina i premještanja partija sjemenskog krompira proizvedenih na mjestu proizvodnje iz kojeg su uzeti uzorci iz tačke 1 ovog stava.

Obavještanje u slučaju sumnje na zarazu

Član 8

U slučaju sumnje na zarazu štetnim organizmom i kada postoji rizik od prenošenja zaraze sa glavnih biljaka domaćina ili putem površinskih voda iz Crne Gore u druge države, Fitosanitarna uprava obavještava i uspostavlja saradnju sa nadležnim organom za zdravstvenu zaštitu bilja te države.

IV. POTVRĐENA ZARAZA

Postupak u slučaju potvrđene zaraze glavnih biljaka domaćina

Član 9

Ako se laboratorijskim testiranjem uzorka glavnih biljaka domaćina potvrdi zaraza štetnim organizmom, fitosanitarni inspektor:

1) sprovodi istraživanje radi utvrđivanja obima i primarnog izvora zaraze (jedan ili više);

2) označava kao zaražene:

- glavne biljke domaćine, pošiljku ili partiju iz koje je uzet uzorak;

- uređaje, opremu, prevozna sredstva, skladišta ili njihove dijelove, i sve druge objekte i predmete, uključujući materijal za pakovanje, koji su bili u dodiru sa glavnim biljkama domaćinima od kojih je uzet uzorak i

- mjesta proizvodnje, parcele i ako je potrebno, zaštićene prostore namijenjene proizvodnji bilja, bilo da je uzorak uzet u vrijeme uzgoja ili nakon vađenja ili berbe glavnih biljaka domaćina;

3) određuje obim vjerovatne zaraze;

4) određuje sigurnosnu zonu na osnovu obima potvrđene zaraze, obima vjerovatne zaraze i mogućeg širenja organizma, u kojoj se sprovode mjere date u Prilogu 2 koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni dio.

O preduzetim mjerama iz stava 1 ovog člana, fitosanitarni inspektor obavještava Fitosanitarnu upravu radi razgraničenja područja odnosno proglašavanja zaražene parcele i određivanja granica zaražene parcele i sigurnosne zone, za mjesta proizvodnje, parcele i kada je potrebno, zaštićene prostore namijenjene proizvodnji bilja, za koje je inspektor utvrdio da su zaraženi.

Sigurnosna zona mora biti dovoljno velika da osigura zaštitu okolnih površina.

U slučaju zaraze više parcela, određuje se izvor primarne zaraze i obim vjerovatne zaraze, u skladu sa rezultatima sistematskog istraživanja i procjene rizika za širenje štetnog organizma.

Obavještenje o pojavi bakterije *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al., Fitosanitarna uprava objavljuje na svojoj web stranici i u najmanje jednom štampanom mediju, koji se distribuira na teritoriji Crne Gore.

Obim i primarni izvor zaraze glavnih biljaka domaćina

Član 10

Fitosanitarni inspektor prilikom sprovođenja istraživanja iz člana 9 stav 1 tačka 1 ovog pravilnika, radi utvrđivanja obima zaraze i jednog ili više primarnih izvora zaraze glavnih biljaka domaćina, uzima u obzir:

1) mjesta proizvodnje:

- na kojima se proizvodi ili je bio proizveden krompir, koji je klonski srodan sa krompirom na kojem je utvrđena zaraza štetnim organizmom;

- na kojima se proizvodi ili je bio proizveden paradajz, koji potiče iz istog izvora kao i paradajz na kome je utvrđena zaraza štetnim organizmom;

- na kojima se proizvode ili su bili proizvedeni krompir ili paradajz, koji su pod nadzorom fitosanitarnog inspektora zbog sumnje na zarazu štetnim organizmom;

- na kojima se proizvodi ili je bio proizveden krompir koji je klonski srodan sa krompirom proizvedenim na mjestu proizvodnje gdje je utvrđena zaraza štetnim organizmom;

- na kojima se proizvode krompir ili paradajz, a koja se nalaze u blizini zaraženih mjesta proizvodnje uključujući i mjesta na kojima su se koristili isti objekti i oprema za proizvodnju;

- na kojima se koriste površinske vode za navodnjavanje ili prskanje iz izvora za koji se sumnja na zarazu ili je utvrđeno da je zaražen štetnim organizmom;

- na kojima se koriste površinske vode za navodnjavanje ili prskanje iz istog izvora koji se koristi i na mjestima proizvodnje na kojima je utvrđena zaraza ili postoji sumnja na zarazu štetnim organizmom;

- koja su poplavljena ili su bila poplavljena površinskim vodama u kojima je utvrđena zaraza ili postoji sumnja na zarazu štetnim organizmom i

2) površinske vode koje se koriste za navodnjavanje, prskanje ili su poplavile parcele ili mjesta proizvodnje na kojima je utvrđena zaraza štetnim organizmom.

Istraživanje iz stava 1 ovog člana uključuje dalja laboratorijska testiranja u skladu sa propisanim postupcima iz Priloga 2 ovog pravilnika, najmanje svih partija sjemenskog krompira koji je klonski srodan sa zaraženim krompirom.

Obim vjerovatne zaraze glavnih biljaka domaćina

Član 11

Fitosanitarni inspektor određuje za glavne biljke domaćine obim vjerovatne zaraze iz člana 9 stav 1 tačka 3 ovog pravilnika, na osnovu mogućih kontakata prije, poslije i tokom proizvodnje, navodnjavanja ili prskanja ili na osnovu klonske srodnosti sa biljkama ili krtolama koji su označeni kao zaraženi, uzimajući u obzir:

1) glavne biljke domaćine uzgajane na mjestu proizvodnje koje je označeno kao zaraženo mjesto;

2) mjesto ili mjesta proizvodnje koja su u bilo kakvoj vezi sa proizvodnjom glavnih biljaka domaćina koje su označene kao zaražene, uključujući i ona na kojima se koristi ista oprema i objekti za proizvodnju;

3) glavne biljke domaćine koje su proizvedene na mjestima proizvodnje iz tačke 2 ovog stava ili su se nalazile na tim mjestima proizvodnje u vrijeme dok su glavne biljke domaćini koje su označene kao zaražene, bile prisutne na mjestima proizvodnje koje je označeno kao zaraženo;

4) posjede na kojima se nalaze ili dorađuju glavne biljke domaćini koje potiču sa mjesta proizvodnje iz tač. 1 do 3 ovog stava;

5) sve uređaje, prevozna sredstva, skladišta, ili njihove dijelove, kao i druge objekte ili predmete, uključujući i materijal za pakovanje, koji su mogli doći u dodir sa glavnim biljkama domaćinima koje su označene kao zaražene;

6) sve glavne biljke domaćine koje su bile uskladištene ili u dodiru sa nekim od objekata ili predmeta iz tačke 5 ovog stava prije njihovog čišćenja i dezinfekcije;

7) biljke paradajza koje potiču iz istih izvora kao i paradajz koji je označen kao zaražen, odnosno krtole ili biljke krompira koje su sestrinski ili roditeljski klonski povezane sa krtolama i/ili biljkama krompira koji je označen kao zaražen štetnim organizmom, i koji se, iako su rezultati testiranja sprovedeni u skladu sa propisanim postupcima iz Priloga 2 negativni, smatraju vjerovatno zaraženim zbog klonske srodnosti sa krompirom označenim kao zaraženim, a kod paradajza, zbog istog izvora kao

i paradajz označen kao zaražen. Kada je potrebno, može se sprovesti i test sortnosti da bi se provjerio identitet zaraženih i klonski srodnih krtola ili biljaka krompira;

8) mjesta proizvodnje glavnih biljaka domaćina iz tačke 7 ovog stava;

9) mjesta proizvodnje glavnih biljaka domaćina na kojima se za navodnjavanje ili prskanje upotrebljava voda koja je označena kao zaražena;

10) glavne biljke domaćine proizvedene na parcelama koja su bila poplavljena površinskom vodom za koju je utvrđeno da je zaražena štetnim organizmom.

Sigurnosna zona

Član 12

Fitosanitarni inspektor određuje sigurnosnu zonu iz člana 9 stav 1 tačka 4 ovog pravilnika, na predlog Fitosanitarnе uprave, na osnovu obima i izvora primarne zaraze, obima vjerovatne zaraze i mogućeg širenja štetnog organizma.

Moguće širenje štetnog organizma iz stava 1 ovog člana određuje se na osnovu:

- blizine drugih mjesta proizvodnje glavnih biljaka domaćina;
- zajedničke proizvodnje i zajedničke upotrebe zaliha sjemenskog krompira;
- mjesta proizvodnje na kojima se upotrebljava površinska voda za navodnjavanje ili prskanje glavnih biljaka domaćina, na kojima postoji ili je postojala mogućnost površinskog doticanja vode sa mjesta proizvodnje koja su označena kao zaražena ili mogućnost poplave vodom sa mjesta proizvodnje koja su označena kao zaražena.

Postupak u slučaju zaraze drugih biljaka domaćina

Član 13

Ako se laboratorijskim testiranjem sprovedenim u skladu sa propisanim postupcima iz Priloga 2 ovog pravilnika, potvrdi zaraza štetnim organizmom u usjevu drugih biljaka domaćina, u područjima gdje je ugrožena proizvodnja glavnih biljaka domaćina, fitosanitarni inspektor:

- sprovodi istraživanje glavnih biljaka domaćina u skladu sa članom 10 ovog pravilnika;
- označava kao zaražene biljke domaćine iz kojih je uzet uzorak;
- određuje vjerovatnu zarazu i sigurnosnu zonu u skladu sa čl. 11 i 12 ovog pravilnika.

Postupak u slučaju zaraze površinskih voda

Član 14

Ako se laboratorijskim testiranjem sprovedenim u skladu sa postupcima iz Priloga 2 ovog pravilnika, potvrdi prisustvo štetnog organizma u površinskoj vodi (uključujući i tečni otpad koji nastaje u industrijskoj preradi glavnih biljaka domaćina ili u pogonima za njihovo pakovanje) ili u samoniklom bilju iz porodice *Solanaceae* koje u njoj raste, a proizvodnja glavnih biljaka domaćina je ugrožena zbog korišćenja vode za navodnjavanje, prskanja ili zbog poplava, fitosanitarni inspektor:

- uzima uzorak površinskih voda i prisutnih samoniklih biljaka iz porodice *Solanaceae*, u odgovarajućim vremenskim periodima, radi utvrđivanja obima zaraze;
- označava, u dovoljno velikom obimu, kao zaraženu površinsku vodu iz koje je uzet uzorak, na osnovu sprovedene analize uzorka iz alineje 1 ovog stava;

- određuje vjerovatnu zarazu i sigurnosnu zonu na osnovu označene zaraze iz alineje 2 ovog stava i mogućeg širenja štetnog organizma u skladu sa članom 11 ovog pravilnika.

Moguće širenje štetnog organizma određuje se na osnovu:

- mjesta proizvodnje glavnih biljaka domaćina koja su ugrožena poplavom ili se graniče sa površinskom vodom koja je označena kao zaražena;

- svakog zasebnog područja navodnjavanja koje je u vezi sa površinskom vodom koja je označena kao zaražena;

- vodenih tokova povezanih sa površinskom vodom koja je označena kao zaražena, uzimajući u obzir:

a) smjer i brzinu toka vode označene kao zaražene;

b) prisustvo samoniklih biljaka domaćina iz porodice *Solanaceae*.

Obavještanje u slučaju potvrđene zaraze

Član 15

U slučaju potvrđene zaraze štetnim organizmom obavještaavaju se države članice Evropske Unije i Evropska Komisija sa podacima o:

1) za krompir:

- nazivu sorte i partiji,

- namjeni (merkantilni ili sjemenski), odnosno kategoriji sjemenskog krompira,

2) za biljke paradajza

- nazivu sorte i partiju, odnosno kategoriji.

Fitosanitarna uprava obavještava organ nadležan za zdravstvenu zaštitu bilja druge države kojoj prijete rizik od širenja zaraze na glavne biljke domaćine i to o:

- nazivu sorte krompira ili paradajza i partije,

- nazivu i adresi pošiljaoca i primaoca,

- datumu prispjeća partije krompira ili paradajza,

- veličini isporučene partije krompira ili paradajza,

- podacima iz biljnog pasoša odnosno otpremnice (kopija biljnog pasoša odnosno kopija otpremnice) ili o broju pasoša, registarskom broju uvoznika, proizvođača, distributera i skladištara.

O obavještanju iz stava 2 ovog člana, izvještava se Evropska Komisija.

Nakon završetka svih istraživanja o utvrđivanju zaraze štetnim organizmom, Evropskoj Komisiji dostavljaju se sljedeći podaci:

- datum kada je zaraza potvrđena;

- kratak opis istraživanja sprovedenog radi identifikacije izvora i mogućeg širenja zaraze, uključujući i podatke o uzimanju uzoraka;

- o identifikovanim ili mogućim izvorima zaraze;

- o obimu označene zaraze, uključujući broj mjesta proizvodnje i, za krompir, broj partija sa nazivom sorte i, kada se radi o sjemenskom krompiru, kategorija;

- o sigurnosnoj zoni, uključujući broj mjesta proizvodnje koja nisu označena kao zaražena, ali su uključena u sigurnosnu zonu;

- o zaraženoj vodi, uključujući naziv i lokaciju vode i područje u kojem se zabranjuje navodnjavanje;

- fitosertifikat i broj biljnog pasoša za sve pošiljke ili partije biljaka paradajza označene kao zaražene,
- i druge podatke o potvrđenoj iznenadnoj pojavi štetnog organizma koje može zatražiti Evropska Komisija.

V. MJERE

Mjere i postupci sa zaraženim glavnim biljkama domaćinima

Član 16

Glavne biljke domaćini koje se smatraju zaraženim u skladu sa članom 9 stav 1 tačka 2 alineja 1 ovog pravilnika ne smiju se saditi, već se pod nadzorom fitosanitarnog inspektora moraju podvrgnuti jednoj od sljedećih mjera i postupaka, pod uslovom da ne postoji rizik od širenja štetnog organizma i to:

- upotreba kao hrana za životinje nakon odgovarajuće toplotne obrade, koja ne ostavlja nikakvu mogućnost preživljavanja štetnog organizma; ili

- odlaganje na mjestu odobrenom za odlaganje otpada, za koje je utvrđeno da ne postoji rizik od nekontrolisanog širenja štetnog organizma u okolinu (cijedenjem kroz pore zemljišta do poljoprivrednog zemljišta ili kontaktom sa vodom koja bi se mogla upotrijebiti za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta; ili

- spaljivanje ili

- industrijska prerada pod uslovom da se direktno i odmah dopreme do mjesta prerade, na kojem mora postojati službeno odobrena oprema za odlaganje otpada, čijim je korišćenjem uklonjena rizik od širenja štetnog organizma i na kojem postoji sistem za čišćenje i dezinfekciju barem onih prevoznih sredstava koja napuštaju mjesto prerade; ili

- druge mjere pod uslovom da nema rizika od širenja štetnog organizma.

O mjerama iz stava 1 ovog člana i njihovoj opravdanosti, obaviještava se Evropska Komisija i države članice Evropske Unije.

Preostali otpad koji je nastao kao rezultat sprovedenih mjera iz stava 1 ovog člana, odlaže se u skladu sa postupkom o odlaganju otpada iz člana 19 ovog pravilnika.

Mjere i postupci sa vjerovatno zaraženim glavnim biljkama domaćinima

Član 17

Glavne biljke domaćini koje se smatraju vjerovatno zaraženim štetnim organizmom u skladu sa čl. 11 i 14 stav 1 alineja 3 ovog pravilnika, uključujući i glavne biljke domaćine koje su uzgajane na mjestima proizvodnje koja se smatraju vjerovatno zaraženim u skladu sa članom 11 ovog pravilnika ne smiju se saditi, već se pod nadzorom fitosanitarnog inspektora mogu:

1) u slučaju krtola krompira:

- koristiti kao merkantilni krompir namijenjen ishrani, pri čemu mora biti pakovan na mjestima koja raspolazu odgovarajućom opremom za odlaganje otpada i koji je spreman za neposrednu dostavu i upotrebu bez naknadnog prepakovanja a sa sjemenskim krompirom dozvoljeno je rukovati na istim mjestima samo ako se radi odvojeno ili nakon čišćenja i dezinfekcije ili

- koristiti kao merkantilni krompir namijenjen industrijskoj preradi, uz direktnu i brzu dostavu do pogona za preradu, koji mora raspolagati odgovarajućom opremom za odlaganje otpada i sistemom za čišćenje i dezinfekciju onih prevoznih sredstava koji napuštaju mjesto prerade ili

- odložiti na propisan način, pod uslovom da nema rizika od širenja štetnog organizma.

2) u slučaju ostalih djelova glavnih biljaka domaćina, uključujući ostatke stabljika i lišća:

- uništiti ili
- odložiti na propisan način, pod uslovom da nema rizika od širenja štetnog organizma.

Čišćenje i dezinfekcija

Član 18

Uređaji, prevozna sredstva, skladišta i njihovi dijelovi, ili drugi objekti i predmeti, uključujući materijal za pakovanje, koji su označeni kao zaraženi ili se smatraju vjerovatno zaraženim, moraju se uništiti ili očistiti ili na odgovarajući način dezinfikovati radi otklanjanja rizika od širenja štetnog organizma.

Objekti i predmeti, nakon izvršene dezinfekcije iz stava 1 ovog člana, ne smatraju se zaraženim.

Postupci odlaganja otpada

Član 19

Odlaganje otpada nastalog u postupku industrijske prerade iz člana 14 ovog pravilnika, vrši se na način da se izbjegne svaki rizik od širenja štetnog organizma i to:

1) otpad krompira i paradajza (uključujući odbačeni krompir, koru i paradajz) i drugi čvrsti otpad koji je u vezi sa krompirom i paradajzom (uključujući zemljište, kamenje i druge ostatke):

- odlaže se na mjestu određenom za odlaganje otpada, na kojem ne postoji rizik od nekontrolisanog širenja štetnog organizma u okolinu (cijedeњem kroz pore tla do poljoprivrednog zemljišta ili kontaktom sa vodom koja bi se mogla upotrijebiti za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta), takođe se otpad prevozi direktno, u zatvorenom prevoznom sredstvu ili

- spaljuje ili
- se odstranjuje primjenom drugih mjera koje ne dovode do rizika od širenja štetnog organizma.

2) tečni otpad nastao u preradi koji sadrži čvrste čestice u rasutom stanju, prije uklanjanja mora se filtrirati ili obraditi postupkom sedimentacije radi odstranjivanja čvrstih čestica, nakon čega se čestice uklanjaju na način iz tačke 1 ovog stava, a tečni dio otpada mora se:

- prije odstranjivanja u cjelosti zagrijati na temperaturu od najmanje 60° C u trajanju najmanje 30 minuta ili

- odstraniti pod službenim nadzorom na drugi službeno odobreni način koji onemogućava da otpad dođe u dodir sa poljoprivrednim zemljištem ili vodom koja se može upotrijebiti za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta.

O preduzimanju mjera iz stava 1 ovog člana obavještava se Evropska Komisija i države članice Evropske Unije.

Postupci iz stava 1 ovog člana primjenjuju se i na otpad koji nastaje tokom rukovanja, odstranjivanja i prerade zaraženih partija paradajza i krtola krompira.

Mjere u sigurnosnoj zoni

Član 20

U sigurnosnoj zoni primjenjuju se mjere iz Priloga 2 ovog pravilnika.

Nakon završetka svih istraživanja, podaci o preduzetim mjerama iz stava 1 ovog člana sakupljaju se i arhiviraju, jednom godišnje, radi daljeg izvještavanja država članica Evropske unije i Evropske Komisije.

Postupak sa sjemenskim krompirom

Član 21

Sjemenski krompir mora da vodi porijeklo od materijala dobijenog u skladu sa propisanim postupkom kontrole za koji je sprovedenim laboratorijskim testiranjem utvrđeno da nije zaražen štetnim organizmom.

Testiranje sjemenskog krompira iz stava 1 ovog člana sprovodi se:

1) u slučajevima potvrđene zaraze u vlastitoj proizvodnji sjemenskog krompira:

- na ranijim generacijama u lancu vegetativnog razmnožavanja, uključujući početnu fazu klonske selekcije i sistematsko testiranje klonova osnovnog sjemena;

- na svim klonova osnovnog sjemena ili ranijim generacijama u lancu vegetativnog razmnožavanja, uključujući biljke iz početne faze klonske selekcije, kada je utvrđeno da ne postoji klonska srodnost;

2) u drugim slučajevima:

- ili na svakoj biljci koja se nalazi u početnoj fazi klonske selekcije;

- ili na reprezentativnim uzorcima osnovnog sjemena;

- ili na ranijim generacijama u lancu vegetativnog razmnožavanja.

Posjedovanje i korišćenje štetnog organizma

Član 22

Štetni organizam se ne smije posjedovati i na bilo koji način koristiti.

Izuzeci

Član 23

Izuzetno od člana 22 ovog pravilnika, štetni organizam se može posjedovati i koristiti samo za eksperimentalne, naučne i selekcijske svrhe, pod uslovom da se time ne narušava nadzor nad štetnim organizmom i da nema rizika od njegovog širenja.

Druge mjere

Član 24

Radi suzbijanja ili sprječavanja širenja štetnog organizma mogu se primjeniti i druge dodatne mjere, o čemu se obavještavaju države članice Evropske unije i Evropska Komisija.

VI. ZAVRŠNA ODREDBA

Član 25

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj:

Podgorica, 16. novembra. 2010. godine

* Pravilnik je usaglašen sa Direktivom Savjeta **98/57/EC** od 20. Jula 1998 o kontroli *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al., prouzrokovača smeđe truleži krtola krompira i bakterijskog uvenuća krompira i paradajza

PRILOG I

ŠEMA TESTIRANJA ZA DIJAGNOZA, DETEKCIJU I IDENTIFIKACIJU BAKTERIJE *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al.

PODRUČJE PRIMJENE ŠEME TESTIRANJA

Prikazana šema testiranja opisuje različite postupke za:

- dijagnoza smeđe truleži krtola krompira i bakterijskog uvenuća krompira, paradajza i drugih biljaka domaćina;
- detekciju bakterije *Ralstonia solanacearum* u uzorcima krtola krompira, biljaka krompira, paradajza i drugih biljaka domaćina kao i u vodi i tlu;
- identifikaciju bakterije *Ralstonia solanacearum* (*R. solanacearum*).

Ovaj prilog sadrži optimalne protokole za pojedine metode, validne (potvrđene i odobrene) reagense i pojedinosti za pripremu materijala za testiranje i kontrolnog (referentnog) materijala.

Popis laboratorija koje su učestvovale u optimizaciji i validaciji protokola nalazi se u Dodatku 1.

S obzirom da protokoli uključuju detekciju karantinskog organizma i upotrebu živih kultura *R. solanacearum* kao kontrolnih (referentnih) materijala, procedura se mora izvoditi u propisanim karantinskim uslovima sa odgovarajućim objektima za odlaganje otpada u skladu sa ovim pravilnikom.

Parametri testiranja moraju osigurati ujednačene i ponovljive nivoe detekcije *R. solanacearum* prema propisanim pragovima osjetljivosti za pojedine metode.

Precizna priprema pozitivnih kontrola je obavezna.

Testiranje u skladu sa zahtjevanim pragom osjetljivosti podrazumijeva pravilno postavljanje, održavanje i kalibriranje opreme, pažljivo čuvanje i rukovanje reagensima kao i preduzimanje mjera za sprječavanje kontaminacije među uzorcima, npr. razdvajanje pozitivnih kontrola od uzoraka za testiranje. Moraju se primijeniti standardi kontrole kvaliteta kako bi se izbjegle administrativne i druge greške, posebno pri označavanju uzoraka i vođenju dokumentacije.

Sumnja na prisustvo patogena u uzorku podrazumijeva pozitivan rezultat testa provjere uzorka, kao što je prikazano u dijagramima toka.

Pozitivan rezultat dobijen u prvom brzom testu provjere (IF test, PCR/FISH, selektivna izolacija) mora se potvrditi drugim testom provjere koji se zasniva na drugom biološkom načelu.

Ako je rezultat prvog testa provjere (IF test, PCR/FISH) pozitivan, tada se sumnja na prisustvo bakterije *R. solanacearum* i mora se sprovesti drugi test provjere. Ako je rezultat drugog testa provjere pozitivan, tada je sumnja potvrđena i testiranje se mora nastaviti prema šemi testiranja. Ako je rezultat drugog testa provjere negativan, tada se smatra da bakterija *R. solanacearum* nije prisutna u uzorku. Pozitivan rezultat IF testa se definiše kao pozitivno očitavanje IF testa potvrđeno i drugim testom provjere (PCR/FISH).

Potvrđeno prisustvo patogena podrazumijeva izolaciju i identifikaciju čiste kulture *R. solanacearum* kao i potvrdu patogenosti.

PRIMJENA ŠEME TESTIRANJA

1) Šema za detekciju i dijagnozu uzročnika smeđe truleži i bakterijskog uvenuća (*R. solanacearum*) u krtolama krompira i biljkama krompira, paradajza ili drugim biljkama domaćinima sa simptomima smeđe truleži ili bakterijskog uvenuća.

Postupak testiranja je namijenjen za krtole i biljke krompira sa simptomima tipičnim za ili koji upućuju na smeđu trulež ili bakterijsko uvenuće. Postupak uključuje brzi test provjere, izolaciju patogena iz zaraženog provodnog tkiva na (selektivnu) hranjivu podlogu i u slučaju pozitivnog rezultata, identifikaciju čiste kulture kao bakterije *R. solanacearum*.

(¹) Opis simptoma naveden je u Odjeljku II.1.

(²) Brzi dijagnostički testovi olakšavaju postavljanje vjerovatne dijagnoze, ali nisu nužni. Negativan rezultat ne garantuje uvijek odsutnost patogena.

(³) Test bakterijskog eksudata iz sprovodnog tkiva stabljike opisan je u Odjeljku VI. A. 1.

(⁴) Test za detekciju zrnaca poli- β -hidroksibutirata u bakterijskim ćelijama opisan je u Odjeljku VI.A.2.

(⁵) Serološki testovi aglutinacije na bakterijskom eksudatu ili ekstraktu iz tkiva sa simptomima opisani su u Odjeljku VI.A.3.

(⁶) IF test na bakterijskom eksudatu suspendovanom u vodi ili na ekstraktu iz tkiva sa simptomima opisan je u Odjeljku VI.A.5.

(⁷) FISH test na bakterijskom eksudatu suspendovanom u vodi ili na ekstraktu iz tkiva sa simptomima opisan je u Odjeljku VI.A.7.

(⁸) ELISA test na bakterijskom eksudatu suspendovanom u vodi ili na ekstraktu iz tkiva sa simptomima opisan je u Odjeljku VI.A.8.

(⁹) PCR test na bakterijskom eksudatu suspendovanom u vodi ili na ekstraktu iz tkiva sa simptomima opisan je u Odjeljku VI.A.6.

(¹⁰) Patogen se obično može lako izolovati iz biljnog materijala sa simptomima metodom razrjeđivanja i izolacije na hranjivu podlogu (Odjeljak II.3.)

(¹¹) Tipična morfologija kolonije opisana je u Odjeljku II.3.d.

(¹²) Gajenje bakterijske kulture može biti neuspješno u naprednom stadijumu infekcije zbog kompeticije ili pretjeranog razmnožavanja saprofitnih bakterija. Ako su simptomi bolesti tipični, a test izolacije negativan, test izolacije se mora ponoviti, najbolje na selektivnoj hranjivoj podlozi.

(¹³) Pouzdana identifikacija čistih kultura vjerovatnih izolata bakterije *R. solanacearum* postiže se sprovođenjem testova opisanih u Odjeljku VI.B. Nespecifična karakterizacija je neobavezna ali se preporučuje za svaki novi slučaj.

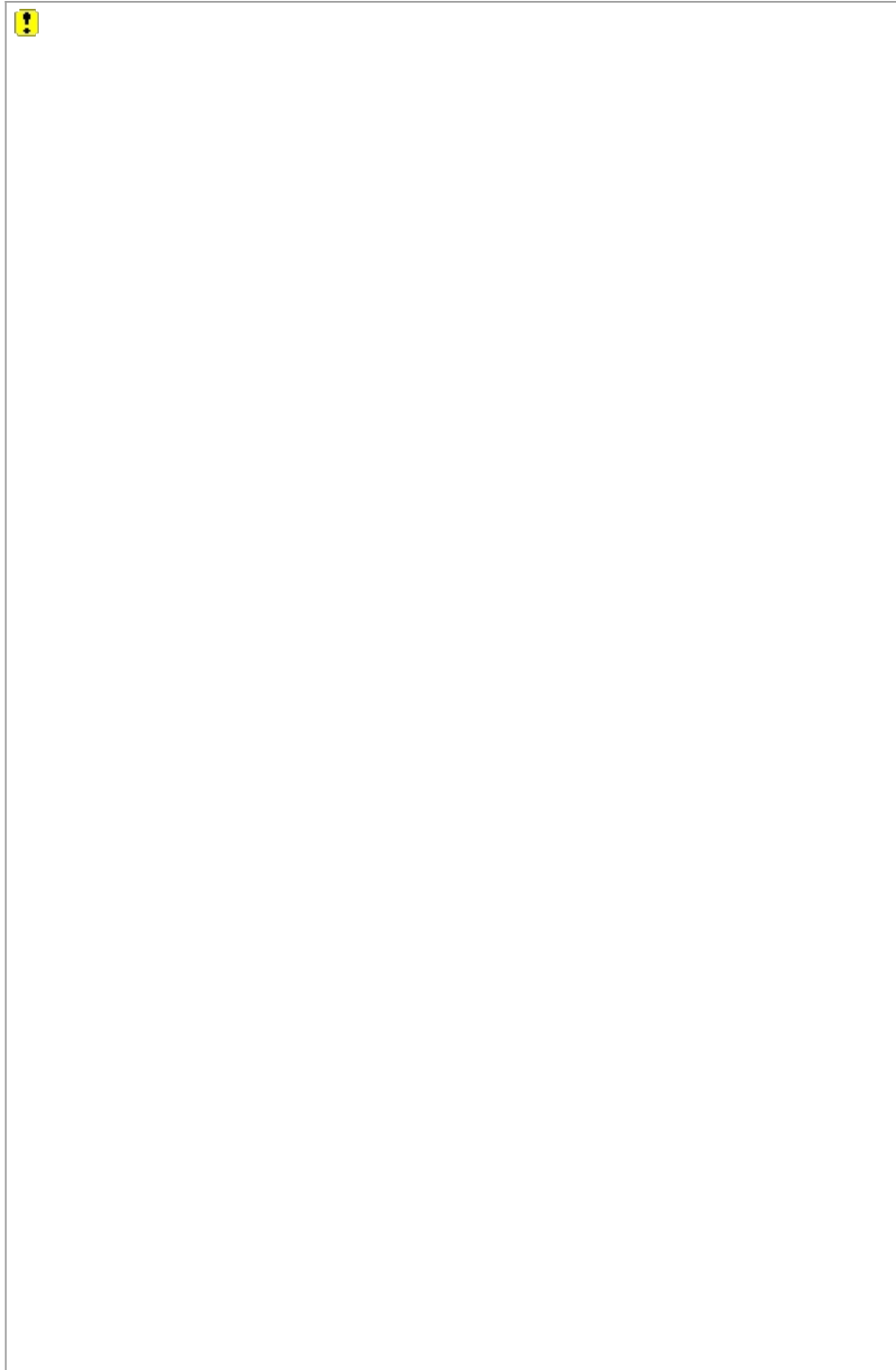
(¹⁴) Test patogenosti opisan je u Odjeljku VI.C.

2). Šema detekcije i identifikacije bakterije *R. solanacearum* u uzorcima krtola krompira bez simptoma

Načelo:

Postupak testiranja namijenjen je za detekciju skrivene zaraze u krtolama krompira. Pozitivan rezultat najmanje dva testa provjere (3), koji se zasnivaju na različitim biološkim načelima, mora se dopuniti izolacijom patogena nakon čega slijedi, u slučaju izolacije tipičnih kolonija, potvrda čiste kulture kao *R. solanacearum*.

Pozitivan rezultat dobijen na bazi samo jednog od testova provjere nije dovoljan da bi se uzorak smatrao zaraženim. Testovi provjere i izolacija moraju omogućiti prag detekcije 10^3 do 10^4 ćelija/ml resuspendovanog taloga uključenog kao pozitivna kontrola u svakoj seriji testova.

(1) Standardna veličina uzoraka je 200 krtola, iako se postupak može sprovesti i na manjim uzorcima, ako nije na raspolaganju 200 krtola.

(2) Metode ekstrakcije i koncentrovanja patogena opisane su u Odjeljku III. 1.1.

(3) Ako su rezultati najmanje dva testa, koji se zasnivaju na različitim biološkim načelima, pozitivni, potrebno je sprovesti izolaciju i potvrdu. Sprovesti barem jedan test provjere. Kada je rezultat tog testa negativan, smatra se da je taj uzorak negativan. U slučaju da je rezultat tog testa pozitivan, potrebno je sprovesti drugi ili više testova provjere, koji se zasnivaju na različitim biološkim načelima, kako bi se potvrdio pozitivan rezultat. Ako su rezultati drugih ili ostalih testova negativni, smatra se da je taj uzorak negativan. Dalji testovi nisu potrebni.

(4) IF test opisan je u Odjeljku VI.A.5.

(5) Selektivna izolacija opisana je u Odjeljku VI.A.4.

(6) PCR testovi opisani su u Odjeljku VI.A.6.

(⁷) FISH test opisan je u Odjeljku VI.A.7.

(⁸) ELISA testovi opisani su u Odjeljku VI.A.8.

(⁹) Biotest opisan je u Odjeljku VI.A.9.

(¹⁰) Tipična morfologija kolonije opisana je u Odjeljku II.3.d.

(11) Gajenje bakterijske kulture ili biotest mogu biti neuspješni zbog kompeticije ili inhibicije saprofitnim bakterijama. Ako se testovima provjere dobiju jasno pozitivni rezultati, a rezultati izolacije su negativni, ponoviti testove izolacije iz istog resuspendovanog taloga ili ponoviti uzimanje sprovodnog tkiva na mestu vezivanja stolona kod krtola odnosno iz okaca krtola, iz istog uzorka i ako je potrebno, testirati dodatne uzorke.

(¹²) Pouzdana identifikacija čistih kultura vjerovatnih izolata bakterije *R. solanacearum* postiže se sprovođenjem testova opisanih u Odjeljku VI.B.

(¹³) Test patogenosti opisan je u Odjeljku V

3). Šema za detekciju i identifikaciju bakterije *R. solanacearum* u uzorcima biljaka krompira, paradajza ili drugih biljaka domaćina bez simptoma

(¹) Za preporučene veličine uzoraka Odjeljak III.2.1.

(²) Metode ekstrakcije i koncentrovanja patogena opisane su u Odjeljku III.2.1.

(³) Ako su rezultati najmanje dva testa, koji se zasnivaju na različitim biološkim načelima, pozitivni, potrebno je sprovesti izolaciju i potvrdu. Sprovesti barem jedan test provjere. Kada je rezultat tog testa negativan, smatra se da je taj uzorak negativan. U slučaju da je rezultat tog testa pozitivan, potrebno je sprovesti drugi ili više testova provjere, koji se zasnivaju na različitim biološkim načelima, kako bi se potvrdio pozitivan rezultat. Ako su rezultati drugih ili ostalih testova negativni, smatra se da je taj uzorak negativan. Dalji testovi nisu potrebni.

(⁴) Selektivna izolacija opisana je u Odjeljku VI.A.4.

(⁵) IF test opisan je u Odjeljku VI.A.5.

(⁶) PCR testovi opisani su u Odjeljku VI.A.6.

(⁷) FISH test opisan je u Odjeljku VI.A.7.

(⁸) ELISA test opisani su u Odjeljku VI.A.8.

(⁹) Biotest opisan je u Odjeljku VI.A.9.

(¹⁰) Tipična morfologija kolonije opisana je u Odjeljku II.3.d.

(¹¹) Gajenje bakterijske kulture ili biotest mogu biti neuspješni zbog kompeticije ili inhibicije saprofitnim bakterijama. Ako se testovima provjere dobiju jasno pozitivni rezultati, a rezultati izolacije su negativni, ponoviti testove izolacije.

(¹²) Pouzdana identifikacija čistih kultura vjerovatnih izolata bakterije *R. solanacearum*

(¹³) Test patogenosti opisan je u Odjeljku VI.C.

PRVI DEO

Sledeći deo